

Побережник В. В.
*аспірант кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права Академії праці,
соціальних відносин і туризму*

Тищенко М. В.
*аспірант НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Трансплантація органів є життєво важливою медичною процедурою, яка рятує життя та покращує якість існування тисяч пацієнтів кожного року. Ефективність трансплантаційної діяльності безпосередньо залежить від якості правового регулювання у цій сфері, що забезпечує етичність, прозорість та доступність процесу. Україна, пройшовши довгий шлях реформ, поступово наближає своє законодавство до міжнародних стандартів, проте все ще стикається з низкою викликів.

Правове регулювання трансплантаційної діяльності в Україні є ключовим елементом у формуванні ефективної, прозорої та етичної системи трансплантації органів. До ого ж належне правове регулювання трансплантації гарантує не лише забезпечення права людини на здоров'я, а й недоторканність особи [1, с. 46].

Розвиток правової бази у сфері трансплантації органів в Україні розпочався в 90-х роках ХХ століття, коли вперше були прийняті закони, які регламентували цю медичну практику. Однак зі зростанням потреби в органах для трансплантації та розвитком медичних технологій, стало очевидно, що існуючі нормативні акти потребують значного удосконалення. Так, ще у 2019 році В. І. Теремецьким у співавторстві з іншими вченими під час дослідження основних організаційно-правових проблем проведення трансплантації органів та анатомічних матеріалів в Україні виділено проблеми, які полягають у недостатності правового регулювання взаємовідносин у процесі трансплантації між донорами, реципієнтами та медичними працівниками [2].

В останні роки Україна зробила значний крок вперед, прийнявши чимало законодавчих актів, спрямованих на модернізацію трансплантаційної системи. Серед ключових аспектів цього реформування – впровадження принципу «презумпції згоди» на донорство органів після смерті, забезпечення функціонування інформаційних систем та реєстрів у сфері трансплантації. Йдеться насамперед про створення Єдиної державної інформаційної системи трансплантації (далі – ЄДІСТ), яка є це сучасною автоматизованою інформаційною системою, що забезпечує здійснення об'єктивного і неупередженого розподілу анатомічних матеріалів людини і визначення пар “донор-реципієнт” [3].

Задля оптимізації роботи трансплант-координаторів та забезпечення максимально ефективного повного циклу трансплантації ЄДІСТ має 8 спеціальних реєстрів та охоплює відомості про донорів та пацієнтів, управління запитами, записами про проведені трансплантації тощо [4], а також розробка чітких критеріїв для визначення моменту смерті донора [5].

Незважаючи на значний прогрес у цій сфері, перед Україною все ще стоїть ряд викликів, які потребують комплексного підходу та вдосконалення існуючих механізмів. Одним з основних напрямів такого удосконалення має стати збільшення доступності донорських органів, що потребує подальшого розвитку правових, організаційних та культурно-етичних аспектів донорства. Так, Кабінету Міністрів України найближчим часом треба прийняти положення «Про Державну інформаційну систему трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин», якою слід врегулювати діяльність, пов'язану з використанням крові та її компонентів, діяльність банків пуповинної крові, трансплантацію статевих залоз, репродуктивних клітин та живих ембріонів, ауто трансплантацію, імплантацію, вилучення анатомічних матеріалів для діагностичних та наукових досліджень.

Водночас існують значні перспективи для подальшого розвитку. Це стосується, наприклад, використання сучасних технологій та інновацій в медицині, які можуть сприяти підвищенню ефективності трансплантацій. Так, розвиток біотехнологій та тканинної інженерії відкриває нові можливості для вирощування органів в лабораторних умовах, що може значно зменшити залежність від донорських органів та вирішити проблему їх дефіциту.

Крім технологічного прогресу, важливу роль відіграє і розвиток законодавчої бази, що враховує етичні аспекти нових методів лікування. Нормативне регулювання у сфері біотехнологій та штучного вирощування органів має забезпечити не лише правові рамки для застосування новітніх технологій, але й гарантії захисту прав та інтересів пацієнтів.

Розвиток системи трансплантації в Україні також потребує підвищення обізнаності громадськості про важливість і безпеку донорства. Інформаційні кампанії, освітні програми, публічні дискусії можуть сприяти формуванню позитивного ставлення до донорства органів, збільшенню кількості потенційних донорів та, як наслідок, забезпеченню потреб пацієнтів у трансплантатах.

Важливо також зосередити зусилля на зміцненні захисту прав учасників трансплантаційного процесу, забезпечуючи високий рівень інформованості та прозорості всіх етапів від визначення донорських органів до післяопераційного догляду за реципієнтами. Міжнародне співробітництво та обмін досвідом допоможуть Україні інтегрувати кращі світові практики, забезпечити відповідність до міжнародних стандартів і сприяти розвитку внутрішньої системи трансплантації. Зокрема, це стосується питань регулювання використання тканин і органів після смерті, живого донорства, а також захисту прав учасників процесу.

Необхідно приділяти увагу розвитку інфраструктури та залученню інвестицій. Адже модернізація трансплантаційних центрів, забезпечення їх

необхідним обладнанням та висококваліфікованим персоналом, а також залучення інвестицій в наукові дослідження у сфері трансплантології є ключовими для підвищення ефективності системи.

Обов'язково слід приділяти увагу питанням фінансування і страхування у цій сфері. Зокрема, йдеться про розробку державних програм фінансування трансплантацій та механізмів страхування процедур трансплантації для зниження фінансового тягаря на пацієнтів та їх сім'ї. Це також може сприяти розвитку інфраструктури трансплантаційних центрів та підвищенню якості медичного обслуговування.

Одним з ключових аспектів є також підвищення кваліфікації медичного персоналу. Організація спеціалізованих курсів, тренінгів, обмін досвідом із зарубіжними колегами можуть сприяти підвищенню професіоналізму лікарів та медсестер, залучених до процесу трансплантації.

У підсумку, успіх правового регулювання трансплантації в Україні буде залежати від здатності адаптуватися до змінних умов, викликів та новітніх медичних інновацій, при цьому зберігаючи високі етичні стандарти та забезпечуючи захист прав і інтересів усіх учасників процесу. Реалізація цих завдань вимагатиме спільних зусиль уряду, медичної спільноти, громадськості та міжнародних партнерів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Теремецький В. І., Румянцев О. П. Адміністративно-правові та біоетичні питання ксенотрансплантації в Україні. Наукові записки. Серія: Право. 2021. Вип. 10. С. 45–48.

2. Теремецький В. И., Ковальчук А. Ю., Федоренко Т. В., Орловская И. Г., Слюсар К. С. Формирование правовой базы для урегулирования различных видов взаимоотношений в сфере трансплантологии и её общих принципов. Georgian Medical News. No 2 (287) 2019. С. 147–152. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/867>

3. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини: Закон України від 17.05.2018 № 2427-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>

4. Про затвердження Положення про Єдину державну інформаційну систему трансплантації органів та тканин: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.12.2020 № 1366. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1366-2020-%D0%BF#Text>

5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>